

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการชุมชนเข้มแข็งด้านการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการประชาสังคมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผล ตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการชุมชนเข้มแข็งด้านการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการประชาสังคม เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการชุมชนเข้มแข็งด้านการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการประชาสังคม เพื่อบูรณาการเครือข่ายชุมชนด้านการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการประชาสังคมให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน โดยได้แบ่งระยะการวิจัยออกเป็น 5 ระยะ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้ **ระยะที่ 1** ลงพื้นที่ พบปะผู้นำชุมชนศึกษาบริบทของชุมชนโดยการเสวนากลุ่มชาวบ้าน เพื่อค้นหาประเด็นมาออกแบบเครื่องมือแนวทางการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการออกแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-dept Interview) และสนทนากลุ่ม **ระยะที่ 2** จัดเก็บข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ การร่วมกันหาแนวทางด้วยกระบวนการประชาสังคม **ระยะที่ 3** สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และจัดแลกเปลี่ยนแนวความคิด ข้อคิดเห็น และระดมสมอง เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการประชาสังคม **ระยะที่ 4** รวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ จัดทำแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวชุมชน แนวทางการพัฒนาผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและการบริการ ด้วยกระบวนการประชาสังคมและเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ **ระยะที่ 5** จัดตั้งคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยกระบวนการประชาสังคม และจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวอย่างน้อย 5 หมู่บ้านโดยบูรณาการองค์กรชุมชน ซึ่งผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

ตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 วิเคราะห์สภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการชุมชนเข้มแข็งด้านการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการประชาสังคม

คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาพปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของชุมชน ทั้ง 5 ชุมชน ได้แก่ บ้านหัวแม่สุรินทร์ อำเภอขุนยวม, บ้านแพมบก บ้านท่าปาย บ้านแม่เย็น อำเภอปาย, บ้านถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. ด้านบุคคล (ปัจเจกบุคคล)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ชุมชนชาวไทใหญ่ มีความเชื่อว่า มนุษย์คือสิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ ในสากลจักรวาล มนุษย์จึงควรให้ความเคารพต่อสิ่งเหนือธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ตลอดจนอยู่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเอื้อเฟื้อเกื้อกูล ไม่มุ่งทำร้าย ทำลายล้างทรัพยากรทางธรรมชาติ แต่มีวิถีชีวิตที่ปรับตัวในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติแบบผสมกลมกลืนและพึ่งพาอาศัยกัน วิถีชีวิตคนกับป่าและน้ำอยู่กันแบบกัลยาณมิตร ผู้คนอาศัยป่าและน้ำในการทำมาหากิน ก็จะช่วยกันอนุรักษ์ป่าและน้ำให้อุดมสมบูรณ์และใสสะอาด ชาวแพมบกถ่ายทอดวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติ และอ่อนน้อมถ่อมตนทั้งต่อผู้อื่น

และธรรมชาติทั้งปวงให้กับลูกหลานจากรุ่นสู่รุ่น พิธีกรรมการไหว้ศาลเจ้าเมือง การเคารพให้เกียรติ ทรัพยากรธรรมชาติ ล้วนเกิดจากการแสดงออกถึงความเกื้อกูลต่อสรรพสิ่งทั้งสิ้น รวมทั้งประเพณี พิธีกรรม และการละเล่นของชาวไทใหญ่จะสอดคล้องกับธรรมชาติ เลียนแบบธรรมชาติ หรือเกี่ยวข้องอยู่กับธรรมชาติ เกือบทั้งสิ้น โดยเฉพาะการฟ้อน “กิงกะหฺร่า” (นกกินนร-กินนรี) ซึ่งเป็นการฟ้อนแสดงลักษณะท่าทางการโบยบินของนกกินนร-กินนรี ซึ่งเป็นสัตว์ในป่าหิมพานต์ ที่มีความอ่อนช้อย สวยงาม สะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวไทใหญ่ ก็เป็นการละเล่นที่เลียนแบบมาจากธรรมชาติ เช่นเดียวกันกับการละเล่นอื่น ๆ ที่ประยุกต์มาจากธรรมชาติเกือบทั้งสิ้น (ศิริพร พองคำ และโสพิศ หมอกใหม่, 2563, สัมภาษณ์)

รวมทั้งความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นผีต้นตระกูลที่คอยคุ้มครองดูแลคนในครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข จึงต้องมีการกราบไหว้บูชาเป็นประจำทุกปี ซึ่งเป็นการกระทำภายในครอบครัวเท่านั้น และผีเจ้าเมือง ถือเป็นผีชั้นสูง มีฤทธิ์เดชอำนาจเหนือผีทั้งปวง มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองรักษาหมู่บ้านและชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข คอยปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกจากชุมชน และปกป้องรักษาให้ผู้คนในชุมชนปราศจากอันตรายทั้งปวง ชุมชนแพมบกได้ก่อตั้งศาลเจ้าเมือง (หอเจ้าเมือง) ขึ้น และมีการเซ่นสรวงกราบไหว้เป็นประจำทุกปี ในระหว่างเดือนมิถุนายน-กรกฎาคมของแต่ละปี โดยชาวบ้านจะนำเครื่องสังเวยบูชา ประกอบด้วยข้าว ไก่ต้ม หัวหมู ขนม สุรา ผลไม้ ดอกไม้ เป็นต้น จัดใส่ถาดนำไปวางไว้ที่ศาลเจ้าเมือง เมื่อได้เวลาที่สมควร ผู้ทำพิธีจะประกอบพิธีอัญเชิญเจ้าเมืองให้มารับเครื่องสังเวยบูชาต่าง ๆ เพื่อให้ท่านเมตตาต่อชุมชนและคอยปกป้องรักษาคุ้มครองดูแลผู้คนในชุมชนให้ประสบแต่ความสุข ความเจริญตลอดไป ตลอดจนเมื่อมีผู้คนจะออกไปเรียนหนังสือ ไปทำงานนอกหมู่บ้าน ไปทำธุระต่างถิ่นที่ห่างไกล หรือแม้แต่เมื่อกระทำการใดและอยากประสบความสำเร็จในเรื่องนั้น ๆ ก็จะมากราบไหว้ศาลเจ้าเมืองเพื่อเป็นสิริมงคลและดลบันดาลให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่หวังตั้งใจทุกประการ ความเชื่อเรื่องผีเจ้าเมือง ว่าเป็นผีที่มีฤทธิ์เดชอำนาจนี้ เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทใหญ่ในทุกพื้นที่ ผู้คนต่างเคารพนับถือและเซ่นสรวงบูชามาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ และสืบทอดความคิดความเชื่อจนกลายเป็นอัตลักษณ์โดดเด่นเฉพาะขึ้นมา โดยทุกชุมชนเมื่อมีการตั้งหมู่บ้านขึ้นในสถานที่แห่งใด ก็จะสร้างศาลเจ้าเมือง ขึ้นมาพร้อมกัน เพื่อให้ผีเจ้าเมืองคอยปกป้องรักษาผู้คนภายในชุมชน และแขกบ้านแขกเมืองที่ไปมาหาสู่กันให้ได้รับแต่ความสุข ความเจริญ และปราศจากอันตรายทั้งปวง (แสงจันทร์ หมื่นบุญตัน และบุญตัน โมกกาดัน, 2563, สัมภาษณ์)

อาหารของชาวไทใหญ่มักอยู่อย่างเรียบง่าย ปลุกพืชผักทานเอง และหาพืชผักจากป่าธรรมชาติ เป็นทั้งยาสมุนไพรและอาหารได้ในเวลาเดียวกัน ที่อยู่อาศัย (เฮินไต) ก็มีการปลูกอย่างเรียบง่าย ใช้ไม้เป็นวัสดุในการก่อสร้าง โดยเฉพาะไม้ไผ่ที่สามารถใช้สร้างบ้านได้เกือบทุกส่วน ตั้งแต่เสา คาน และฝาผนัง เป็นต้น นอกจากไม้ไผ่แล้ว ชาวไทใหญ่มักใช้ไม้สัก ไม้แดง เป็นต้น ในการก่อสร้าง หลังคาทำด้วยใบตองตึงหรือหญ้าคา ซึ่งสามารถกันแดดและฝนได้ประมาณ 5-7 ปี ตัวเรือนส่วนมากจะยกพื้นสูง ด้านล่างสามารถเก็บพืชผลทางการเกษตรได้ ใช้ประโยชน์ได้ทุกพื้นที่ภายในตัวบ้านเรือน สะท้อนให้เห็นถึงความเรียบง่ายได้เป็นอย่างดี (สอาด คำมูลดี และมานพ ปันสี, 2563, สัมภาษณ์)

ตารางที่ 4.1 การวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการชุมชนเข้มแข็งด้านการท่องเที่ยว
ด้วยกระบวนการประชาสังคม ด้านบุคคล (ปัจเจกบุคคล)

หัวข้อ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	อุปสรรค	โอกาส
ความเชื่อส่วนบุคคล	ฐานคิดของความคิด งามในชุมชนทั้ง 5 ชุมชน ที่ไม่เป็น เป็น ทรัพยากรธรรมชาติ	การปรับตัวตาม ความทันสมัย	องค์ความรู้ในความ เท่าทันกับ เทคโนโลยี	ความ เอื้อเพื่อแผ้วแผ่
อาหาร	พืชผักพื้นบ้าน ปลอดภัย	ความหลากหลาย ที่โภชนาการ	การเข้าถึงความ หลากหลายทางการ บริโภค	เมนูประจำถิ่น
การดำรงชีวิต	ความเป็นอยู่แบบ เรียบง่าย	ขาดความพร้อม ด้านการจัดการ ชุมชน	แหล่งน้ำขาดแคลน ในฤดูแล้ง	อยู่ใกล้แหล่ง ความเจริญ

2. ด้านทางสังคม

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ชุมชนทั้ง 5 ชุมชน มีรูปแบบชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้เคียง มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มประสานสอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นอาหารการกิน การแต่งกาย การมีส่วนร่วมช่วยเหลือกันสร้างสรรค์พลังประชาสังคมให้เกิดขึ้น โดยนำวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตเข้ามาผสมผสานหลอมรวมในวิถีชีวิต ชุมชนเน้นพัฒนาจิตใจที่มีความเป็นธรรม นำหลักธรรมเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน มีความขยันหมั่นเพียร มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจ มีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ไม่กลัวลำบาก ไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์ทั้งสองประการ คือ ประโยชน์ตนและประโยชน์ชุมชนชาวไทยใหญ่มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง และถ่ายทอดภาษาให้สมาชิกในชุมชนและลูกหลานทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนได้สืบสานเรียนรู้โดยปราชญ์ชาวบ้านและโรงเรียนเพื่อไม่ให้ภาษาไทยใหญ่สูญหายไปจากชุมชน ส่วนการแต่งกาย ชาวไทยใหญ่มีเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่มีรูปแบบเฉพาะกลุ่ม แยกเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายระหว่างชายและหญิงอย่างชัดเจน ซึ่งรูปแบบการแต่งกายของชาวไทยใหญ่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะ (อำไพ นันทพ, สายทอง โรจน์เกษตรสิน และนันทิกานต์ เบญจมาศสิน, 2563, สัมภาษณ์)

ตารางที่ 4.2 การวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการชุมชนเข้มแข็งด้านการท่องเที่ยว
ด้วยกระบวนการประชาสังคม ด้านสังคม/ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม

หัวข้อ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	อุปสรรค	โอกาส
สังคม	โครงสร้างทางสังคม วิถีการให้เกียรติซึ่ง กันและกัน	ขาดความพร้อม ด้านการจัดชุมชน	ไม่พบ	ความเจริญทาง สังคมขยายตัวถึง
วัฒนธรรม	สืบสาน ถ่ายทอด วัฒนธรรมประเพณี จากรุ่นสู่รุ่น	การรับวัฒนธรรม ของคนรุ่นใหม่ แบบไม่ระวัง	สัญญาณเครือข่าย โทรศัพท์ไม่ ครอบคลุม	ความหลากหลาย ทางวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น

3. ด้านเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ชุมชนอาศัยพื้นที่มีอยู่อย่างจำกัดด้วยความระมัดระวัง และเน้นการจัดการด้วยการระดมทุนจากสมาชิกเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ไม่เน้นการเก็บผลิตภัณฑ์ไว้จำนวนมาก โดยเน้นผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ ใช้วัตถุดิบภายในชุมชน เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ผลิตภัณฑ์สามารถนำไปแสดงในเวทีต่าง ๆ ได้ และเน้นการผลิตแบบทำตามคำสั่งซื้อของลูกค้า และมีการสำรวจความต้องการของตลาดก่อนจะมีการผลิตผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด เน้นการตลาดนำการผลิตเน้นการตลาดที่เกื้อกูลชุมชน ไม่ขาดทุน ไม่เป็นหนี้สิน รวมถึงการหาแหล่งทุนภายนอกทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้กลุ่มผู้ประกอบการสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชนมีการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ไม่ใช้วัตถุดิบที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่เป็นอาหารและเครื่องดื่ม จะต้องเน้นวัตถุดิบที่สะอาดปลอดภัย ไม่ใส่สารเคมี และกระบวนการผลิตไม่มีสารเคมีปนเปื้อน เน้นผลผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลิตภัณฑ์เน้นรักษารัฐธรรมนูญสิ่งแวดล้อม อาหารปลอดภัย เกษตรปลอดภัย ผลผลิตได้รับมาตรฐาน ผู้บริโภคมั่นใจในผลผลิตของผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน (อาภาศิริ คำสม, อัมพร วุฒิวงศ์โชติกุล, ศรีพรรณ กันทาแปง และปาลินี ทองดี,และพงษ์สาคร เกิดก่อนทรัพย์, สุขเกษม คำสม, และมอน วงศ์สว่าง, 2563, สัมภาษณ์)

ตารางที่ 4.3 การวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการชุมชนเข้มแข็งด้านการท่องเที่ยว
ด้วยกระบวนการประชาสังคม ด้านเศรษฐกิจ

หัวข้อ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	อุปสรรค	โอกาส
เศรษฐกิจชุมชน	ผลิตภัณฑ์ชุมชนมี ความหลากหลาย	แผนธุรกิจของ ชุมชนไม่ชัดเจน	การประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีการ ผลิตภัณฑ์ชุมชนไม่ ต่อเนื่อง	มีผลิตภัณฑ์ ชุมชนที่ หลากหลาย

4. ด้านนิเวศ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้ง 5 ชุมชน สภาวะแวดล้อมธรรมชาติ/ความสมบูรณ์ของชุมชน
เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ติดกับภูเขา มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำลำธารไหลผ่าน มีอาหารการกินที่เพียงพอ
ไม่อดอยากขาดแคลน ชุมชนมีความสงบเรียบร้อย อยู่กันอย่างเรียบง่าย ปกครองกันด้วยระบบประชาธิปไตยที่
เน้นความสามัคคี และเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสและผู้นำในหมู่บ้านเป็นหลัก แต่ยังคงขาดการร่วมกันดูแลรักษา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

ตารางที่ 4.4 การวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการชุมชนเข้มแข็งด้านการท่องเที่ยว
ด้วยกระบวนการประชาสังคม ด้านนิเวศ

หัวข้อ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	อุปสรรค	โอกาส
นิเวศ	ความอุดมสมบูรณ์ ของระบบนิเวศ และความเชื่อมโยง กับทรัพยากรมี อย่างหลากหลาย	ขาดการบริหาร จัดการที่ดี	ไม่พบ	รูปแบบการ ดำเนินชีวิตที่ เป็นอัตลักษณ์ เฉพาะกลุ่ม ประสาน สอดคล้องกับ ธรรมชาติ แวดล้อมและ ระบบนิเวศ

5. ศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยว

ด้านสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน ทั้ง 5 ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ บ้านแพมบกมีน้ำตกแพมบก ซึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่นักท่องเที่ยวนิยมมาเล่นน้ำกันเป็นประจำ และอยู่ในโปรแกรมนำเที่ยวของอำเภอปายด้วย ดอยเมี่ยง-ดอยธง เป็นยอดเขาที่สวยงามมาก มองเห็นวิวอำเภอปายและอำเภอบางมะฝ่ออย่างชัดเจน มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี และสะพานไม้ไผ่โขก (สะพานบุญ) เป็นสะพานไม้ไผ่ที่มีชื่อเสียงในอำเภอปาย บ้านท่าปาย มีสะพานประวัติศาสตร์สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และบ้านแม่เย็นที่มีพระธาตุแม่เย็นที่มีจุดชมวิวยอดเขาอันสวยงาม มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาเที่ยวชมตลอดทั้งปี บ้านถ้ำลอด มีถ้ำลอด เป็นถ้ำโบราณ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน มีโลงไม้ของมนุษย์ผีแมน (มนุษย์โบราณ) มีหินงอกหินย้อยที่สวยงามมาก ได้รับความนิยมและมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเที่ยวชมตลอดทั้งปี และสันวีตอ (สันเขาแห่งรักนิรันดร์) ซึ่งเป็นสันเขาที่มีจุดชมวิวยอดนิยมมาก ในฤดูหนาวสามารถสัมผัสหมอกได้ และมีต้นดอกหญ้าสวยงามเต็มทุ่งกว้างตามไหล่เขา ส่วนบ้านหัวแม่สุรินทร์ก็มีโฮมสเตย์ที่ดำเนินการโดยชุมชนอย่างเข้มแข็ง แต่ยังไม่มีความพร้อมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและรักษาแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ให้มีความสวยงามและคงสภาพเดิมให้มากที่สุด อีกทั้งสถานที่ท่องเที่ยว/แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ส่วนมากอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลรับผิดชอบกับชุมชนอยู่หลายครั้งเช่นกัน และภูมิปัญญาพื้นบ้าน ทั้ง 5 ชุมชนเป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่มีอัตลักษณ์ วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และพิธีกรรมที่โดดเด่นเฉพาะ เช่น ประเพณีไหว้ผีเจ้าเมือง ประเพณีสา่งลอง และประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของการจัดการชุมชน ประกอบด้วย 4 ปัจจัย พบว่า

1) ปัจจัยด้านบุคคลทั้ง 5 ชุมชนยังคงดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ด้านความเชื่อได้แก่ การไหว้ผีบรรพบุรุษ การไหว้ผีเจ้าเมือง และการนอนวัดถือศีล 8 ทุกวันพระ เป็นต้น ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งกาย ภาษาพูด และอาหารการกิน อาหารประจำถิ่น เป็นต้น ด้านประเพณี ได้แก่ ประเพณีปอยสา่งลอง ประเพณีต่างขอมต่อ เป็นต้น และใช้ภูมิปัญญาในการถ่ายทอดความรู้และกิจกรรมต่างๆ ผ่านระบบเครือข่าย ชุมชน และเครือข่ายของกลุ่มที่มีรูปแบบวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกันหรือสอดคล้องกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยมุ่งรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงยั่งยืนสืบทอดมาสู่รุ่นลูกหลานได้ปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

2) ปัจจัยด้านสังคม โครงสร้างทางสังคมวิธีการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ขาดความพร้อมด้านการจัดชุมชน ความเจริญทางสังคมขยายตัวถึงทั้ง 5 ชุมชน การสืบสาน ถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีจากรุ่นสู่รุ่นยังมีความเข้มแข็ง แต่พบการรับวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่แบบไม่ระวัง ทำให้เกิดปัญหาวัฒนธรรมใหม่ทำลายวัฒนธรรมเดิม พบความหลากหลายทางวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น

3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ทั้ง 5 ชุมชนเป็นชุมชนเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ปลูกข้าว ปลูกกระเทียม และปลูกถั่วเหลือง เป็นหลัก แหล่งรายได้จะมาจากพืชผลทางการเกษตร ซึ่งไม่มีความแน่นอนในแต่ละปีแล้วแต่ว่าปีไหนราคาพืชผลทางการเกษตรจะราคาขึ้นหรือราคาลด ถือเป็นปัญหาใหญ่ของเกษตรกรทั่วทั้งประเทศ และทั้ง 5 ชุมชนยังไม่เข้าใจกลยุทธ์หรือเทคนิควิธีการเข้าถึงด้านการตลาดสมัยใหม่ เน้นการจัดการ

ชุมชนท่องเที่ยวแบบเดิม ๆ คือ รอนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวเอง ไม่ได้ใช้สื่อและวิธีการเข้าหานักท่องเที่ยวที่หลากหลาย ส่วนวิธีการซื้อขายแลกเปลี่ยนก็ทำตามแบบเดิม ๆ คือ ซื้อมา ขายไป หรือวางขายสินค้าและบริการตามบูธแสดงสินค้าเวลาหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนให้ไปออกบูธ หรือวางจำหน่ายตามหน้าบ้านของตนเองเป็นหลัก ไม่เข้าถึงการตลาดออนไลน์ ไม่ได้อบรมด้านกลยุทธ์ทางการตลาดที่หลากหลายและทันสมัย

4) ปัจจัยด้านนิเวศ สภาวะแวดล้อมธรรมชาติและคุณสมบัติของชุมชน ทั้ง 5 ชุมชนเป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ติดกับภูเขา มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำลำธารไหลผ่าน มีอาหารการกินที่เพียงพอ ไม่อดอยากขาดแคลน ชุมชนมีความสงบเรียบร้อย อยู่กันอย่างเรียบง่าย ปกครองกันด้วยระบบประชาธิปไตยที่เน้นความสามัคคี และเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสและผู้นำในหมู่บ้านเป็นหลัก แต่ยังคงขาดการร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

ตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการชุมชนเข้มแข็งด้านการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการประชาสังคม

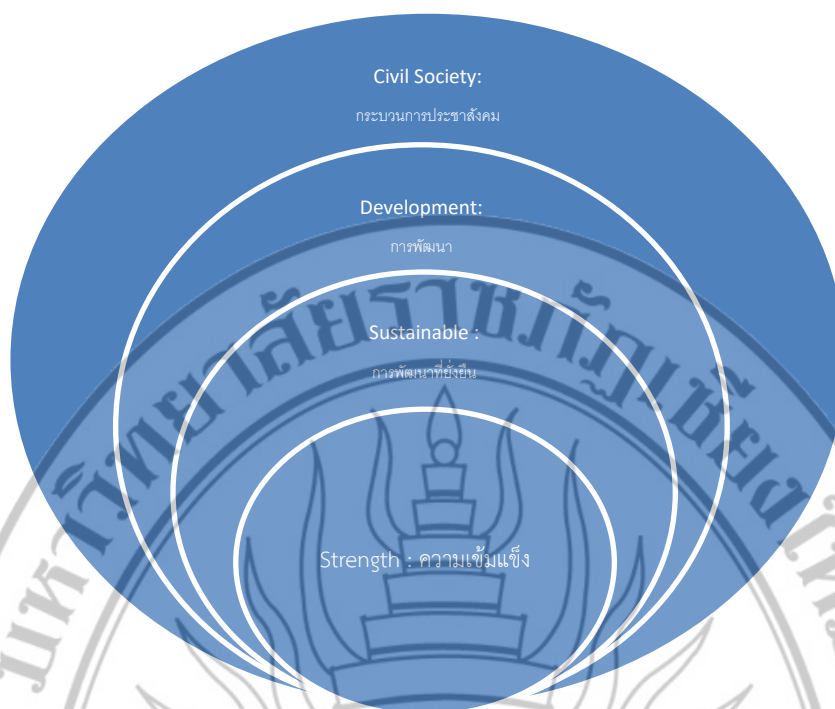
คณะผู้วิจัยได้ร่วมกันกับทั้ง 5 ชุมชนพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการชุมชนเข้มแข็งด้านการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการประชาสังคมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) Strength ความเข้มแข็ง ความเข้มแข็งประกอบด้วยความเริ่มจากความเข้มแข็งของผู้นำของทั้ง 5 ชุมชนที่เป็นผู้พร้อมที่จะขับเคลื่อนให้ชุมชนมีการจัดการที่ดี และอยากจะพัฒนาชุมชนของตนเองให้เติบโตไปเรื่อยๆ ถัดมาคือ ความเข้มแข็งของคนในชุมชนที่พร้อมจะร่วมกันขับเคลื่อน และร่วมมือกันในการพัฒนาศักยภาพชุมชน และความเข้มแข็งในวิถีวัฒนธรรมของชุมชนที่พร้อมจะคงคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้

2) Sustainable ความยั่งยืน จากความเข้มแข็งที่ชุมชนมี จากคนชุมชนร่วมมือกันสืบสาน รักษา ต่อยอด จึงเกิดเป็นความยั่งยืนในการดำเนินชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนได้อย่างมีคุณภาพ

3) Development การพัฒนา การส่งเสริมให้ทั้ง 5 ชุมชนดีขึ้น ส่งเสริมให้ชุมชนมี ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม พัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจ ส่งเสริมความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น

4) Civil Society กระบวนการประชาสังคม ทั้ง 5 ชุมชน รวมกลุ่มกันช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันวางแผน และทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนแต่ละชุมชน เพื่อเชื่อมโยงไปยังชุมชนอื่นๆได้ ตามแผนภูมิภาพ

ภาพที่ 4.1 SSDC Model : Strength Sustainable Development Civil Society

ที่มา : เสกสรรค์ ท้าวทุมมา. (2563)

ตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3 เพื่อบูรณาการเครือข่ายชุมชนด้านการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการประชาสังคมให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน

คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนแผนชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้วยกระบวนการประชาสังคม ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

คณะกรรมการขับเคลื่อนแผนชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้วยกระบวนการประชาสังคม มีหน้าที่บริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยว การประสานงาน การดูแลด้านนโยบาย และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยว เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวชุมชนขับเคลื่อนและพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดจนสามารถสร้างพันธมิตรที่เป็นภาคีเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวในการร่วมผลักดันการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้เป็นไปตามมาตรฐานและได้รับการยอมรับ ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวและผู้สนใจโดยทั่วไป ตามบทบาทหน้าที่ ดังนี้

ตารางที่ 4.5 คณะกรรมการขับเคลื่อนแผนชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้วยกระบวนการประชาสังคม

ตำแหน่ง	บทบาทหน้าที่
ประธาน	อำนวยการขับเคลื่อนแผนชุมชนด้านการท่องเที่ยว
รองประธานฝ่ายโฮมสเตย์	อำนวยการขับเคลื่อนโฮมสเตย์และวางแผนจัดลำดับการเข้าพักให้กับชุมชน
รองประธานฝ่ายการท่องเที่ยว	อำนวยการขับเคลื่อนแผนชุมชนด้านการท่องเที่ยวตามเส้นทางที่คณะกรรมการเสนอ
กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์	ดำเนินการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของชุมชน
กรรมการฝ่ายสวัสดิการชุมชน	บริการด้านสวัสดิการให้กับสมาชิกของชุมชนอย่างเป็นธรรม
กรรมการฝ่ายรับรอง	จัดลำดับการเข้าพักอย่างเท่าเทียมกันในกลุ่มโฮมสเตย์
กรรมการฝ่ายสารสนเทศ	จัดทำข้อมูลชุมชน/เอกสารเผยแพร่ต่างๆ
กรรมการฝ่ายต้อนรับ	ดำเนินการต้อนรับสำหรับคณะนักท่องเที่ยว/จัดแสดงโชว์วัฒนธรรมต่างๆ
กรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัย	รักษาความปลอดภัย/ดูแลนักท่องเที่ยวระหว่างอยู่ในชุมชน
กรรมการฝ่ายการเงิน/พัสดุ	ควบคุมการเงิน/จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์สำหรับการท่องเที่ยว
เลขานุการ	จัดทำสรุปรายงานต่างๆ รายงานการขับเคลื่อนต่างๆ ของชุมชน

ผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และสามารถเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยวให้พัฒนาต่อไปได้อย่างเป็นระบบ ผ่านกระบวนการประชาสังคมที่มีความเข้มแข็ง เน้นการทำงานในรูปคณะกรรมการขับเคลื่อนในการร่วมสร้างกลยุทธ์ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน และร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการชุมชนท่องเที่ยว และประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อให้เกิดเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวที่มั่นคงยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป